

להיות חכם ולא פיקח

כבר עסקנו בעבר ב"מודל אפרת" במאמר אחר ("שיפוטיות לקויה"), והתמקדנו שם בעיקר בתהליך. הפעם נדון במשמעויות ובתובנות הפרקטיות שנגזרות מהמודל. נחזור ונזכיר בתמצית את מודל אפרת. מדובר במודל המתאר את שלבי התפתחותו של הקונפליקט. מדובר בארבעה שלבים המתחילים באותיות **אפרת**: **אירוע**, **פירוש**, **רגש**, **תגובה**. נרחיב. משבר בינאישי נוצר בתהליך שבו מתחולל אירוע ע"י מישהו, ונשוא האירוע נותן פרשנות סובייקטיבית – חיובית או שלילית. בפרשנות חיובית – מתעורר רגש חיובי. ולהפך, בפרשנות שלילית – מתעורר רגש שלילי. התגובה נגזרת מהפרשנות הסובייקטיבית ולא בהכרח מהאירוע עצמו. נדגים. המורה רותי מגיעה לביה"ס בשעה מאוחרת, בעקבות ילד חולה. מנהל בית הספר מקדם את רותי, באמירה לקונית "מה קרה?". רותי הנסערת, יכולה לפרשן את האירוע באופן שלילי: "מה קרה – היכן האחריות שלך?". מאידך, יכולה רותי לפרשן באופן חיובי: "מה קרה – דאגנו לך!". מובן שכל אחת מהפרשנויות מייצר רגש ותגובה שונים. יודגש, כי משבר שכבר נוצר, מוביל אותנו לנקודת אל-חזור. ניתן אחר כך להסביר, להתנצל ואף להתפייס, אך לעולם לא ניתן לחזור לנקודת הראשית. הרושם הרגשי-נפשי כבר נצרב, וקשה למחוק או לטשטש אותו.

כיצד אפוא ניתן לצמצם את מרחב השיפוטיות שגורם למשברים פוטנציאליים? נדמה שניתן להשיג זאת באחריות משותפת של שני הצדדים – מחולל האירוע ונשוא האירוע. על מחולל האירוע מוטלת אחריות לפרש את כוונותיו ולא להשאירן פתוחות לפרשנות. נסו לדמיין מה היתה תחושת המורה רותי לו המנהל היה מוסיף שתי מילים: "דאגנו לך". מאידך, גם על נשוא האירוע מוטלת אחריות. בהתרחש אירוע ע"י מישהו, נדרש ממנו לנקוט במשנה זהירות. ראשית, לשאול את עצמו מהן מגוון אפשרויות הפרשנות שעומדות לפניו, ואולי ניתן לדון את האירוע במבט חיובי. שנית, ראוי ורצוי במצבים מעורפלים לשאול לפשר ולכוונת מחולל האירוע. פשוט לשאול "למה התכוונת?"

התורה מספרת על קונפליקט קשה שמתחולל בין משה לבני ראובן ובני גד על רקע סוגית ירושת הקרקע (במדבר לב). נציגי השבטים פונים למשה ומבקשים לקבל את ארץ גלעד: "וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְעַבְדֶּיךָ לְאַחֲזָהּ אֵל תַּעֲבֹרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן". משה מפרשן בטעות את כוונת השבטים (לפחות לפי רמב"ן ואברבנאל) שכוונתם לרשת את חבל הגלעד תוך התחמקות מסיוע בכיבוש הארץ. כאן מתחיל סגת האשמות קשה כלפי נציגי השבטים עד כדי סוג של בגידה והסתה המקבילה לחטא המרגלים: "הֲאֵחֵיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?" בני ראובן ובני גד חשים פגועים, ומסבירים למשה שזאת לא היתה כוונתם: "...גְּדֹרֹת צֶאֱן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפְּנוּ: וְאַנְחֵנוּ נַחֲלָץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנֶם אֶל מְקוֹמָם". משה לא מסתפק בכך. הוא חוזר שוב ושוב על ההתחייבות של נציגי השבטים (פסוקים כ, כט) ואף מגייס את אלעזר הכהן ויהושוע בן נון, שישמשו עדים למעמד ההתחייבות של השבטים. איזו סגה של משבר וחוסר אמון! עצוב!

החשדנות הקשה שנוצרה מעיבה שנים גם עד שלב הכניסה לארץ. אז, מסופר בספר יהושוע שבני ראובן ובני גד היו שותפים למאבק על הארץ, רק מחמת ציווי משה (יהושוע ד', יג) ולא מחמת מחויבות לאומית, כפי שהם ניסו להסביר שלא בהצלחה. משהחל המשבר, הם עמוק ב"אל-חזור". האם ניתן היה למנוע את סגת משבר האמון? לאור דברינו, ננסה לטעון על פי עקרונות הלמידה ממודל אפרת, שהתשובה לשאלה זו כנראה חיובית.

נבקש לטעון כי אחריות משותפת רובצת לכאורה על כתפי שני הצדדים - נציגי השבטים ומשה. לו נציגי השבטים היו מפרשנים את כוונתם החיובית כבר בתחילת השיח עם משה, ייתכן וניתן היה למנוע את המשבר כולו. מאידך, לו משה היה מנסה לברר אחר כוונת נציגי השבטים ("למה התכוונתם?") או לחילופין היה מנסה לחשוב על פרשנות חיובית אפשרית, ייתכן וגם אז ניתן היה למנוע את המשבר כולו.

כלל עממי אומר כי "החכם אינו נכנס לבור שהפיקח יודע לצאת ממנו". הפיקח יודע אומנם לצאת מן הבור, אך היציאה מותירה חותם של צלקות שלא במהרה נרפאות. החכם מאידך, מונע את תהליך ההתדרדרות כבר מראשיתו.